

Nr 459.

Godkänd av första kammaren den 27 juni 1941.

Godkänd av andra kammaren den 27 juni 1941.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående värtjänstutbildning för skolungdom jämte i ämnet väckta motioner.

(Statsutskottets utlåtande nr 179 och memorial nr 216.)

Till Konungen.

I en den 21 mars 1941 dagtecknad proposition, nr 178, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att *dels* till Bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 180,000 kronor, *dels ock* till Kurser i värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1941/42 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 20,000 kronor.

I motionen II: 278 har hemställts, att riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 178, i vad angår förslaget om sex dagars obligatorisk utbildning i värtjänst för läroverksungdom, måtte besluta, att de medel som begäras användas till stöd för en ungdomens utbildning till värtjänst på frivillig grund efter de riktlinjer som av Kungl. Maj:t angivas;

Vidare har i motionen II: 293 hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 178 måtte

a) såsom ett starkt önskemål i skrivelse uttala sin förhoppning, att obligatoriska friluft- och idrottsdagar i direkt samband med av Kungl. Maj:t föreslagen värtjänstutbildning eller ändock snarast möjligt införas vid landets folk- och småskolor i huvudsaklig överensstämmelse med av värtjänstutbildningsakkunniga uppgjord plan eller — därest hinder härför

möter — såsom provisorisk anordning i avvaktan på förslag från 1940 års skolutredning,

b) för sin del besluta, att vapenövningar och annan värtjänstutbildning för manlig ungdom må taga sin början först vid 16-årsåldern och i läroverken förläggas endast till gymnasiets elevklasser,

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning rörande möjligheterna att anordna viss begränsad frivillig värtjänstutbildning för den ungdom i åldern 16—20 år, som efter slutad skolgång i folkskola icke på annat sätt beredes möjlighet till sådan utbildning.

Allmänna synpunkter.

Kungl. Maj:ts föreliggande förslag innebär i princip införande av obligatorisk värtjänstutbildning i mera kvalificerad form efter vissa närmare angivna riktlinjer vid de allmänna läroverken och därmed jämförliga läroanstalter. Denna utbildning skulle enligt departementschefens förslag införlivas med skolans normala arbetsprogram endast för så vitt angår gossar och flickor i de högre klasserna (i åldern 15 år och däröver) och igångsättas successivt i den mån förutsättningarna för ett ändamålsenligt bedrivande av verksamheten enligt skolöverstyrelsens beprövande i varje särskilt fall föreligger. Den mera militärt betonade värtjänstutbildningen föreslår departementschefen förlagd till en sammanhängande period före höstterminens början. Den nuvarande obligatoriska friluftsverksamheten skulle i princip lämnas obesuren, dock att friluftsovningarnas program skulle i lämplig omfattning kompletteras med sådana övningar, som ingå i den speciella värtjänstutbildningen, såsom luft-, brand- och gasskydd samt annan beredskapstjänst. Det enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 maj 1940 gällande medgivandet att i lämplig utsträckning använda idrottsdagar till skjututbildning borde enligt departementschefens förslag kvarstå, varigenom möjliggjordes vidmakthållande av de färdigheter, som förvärvats under den samlade utbildningsperioden. Departementschefen har ställt sig avvisande till det av värtjänstutbildningssakkunniga framförda förslaget om införande av obligatoriska sommarläger och ansett denna verksamhet i fortsättningen liksom hittills böra byggas på frivillighetens grund. Vidare har departementschefen icke ansett sig kunna förorda övningar med militär anstrykning för folkskolans elever. Frågan om införande av obligatoriska friluftsovningar inom folkskolan har departementschefen ansett förtjäna beaktande och i allt väsentligt anslutit sig till den uppfattning beträffande detta spörsmål, som framförts av skolöverstyrelsen. Departementschefen har förklarat sig hava för avsikt att framdeles underställa Kungl. Maj:t förslag i ämnet. Till en början torde — framhåller departementschefen — denna friluftsverksamhet, på sätt skolöverstyrelsen förordat, böra regleras provisoriskt i avvaktan på en mera definitiv utformning i sam-

band med den inom 1940 års skolutredning pågående revisionen av folkskolans undervisningsplan. Överstyrelsen har framhållit, att denna fråga borde provisoriskt kunna ordnas under innevarande år.

I sin skrivelse nr 264 framhöll 1940 års lagtima riksdag, att den utbildningsverksamhet, varom här vore fråga, omfattades med ett betydande intresse av landets ungdom. Det år, som gått sedan riksdagen gjorde detta uttalande, torde icke hava jävat att så alltjämt är förhållandet. Riksdagen är ense med departementschefen om att staten icke borde försumma att tillvarataga detta spontant framvuxna intresse från ungdomens sida och inrikta det så, att det på bästa sätt kommer landets försvarsberedskap till godo. Det moderna kriget med dess totala karaktär, vilket innebär nödvändigheten av civilbefolkningens aktiva medverkan i landets försvar, medför, att ungdomen, långt ned i åldersklasserna, direkt måste tagas i anspråk för olika samhällliga uppgifter. En utbildning, som tager sikte härpå, måste — så vitt riksdagen kan finna — icke blott bliva till fördel för vår allmänna beredskap, utan även, såsom departementschefen framhållit, bliva ägnad att hos de unga framkalla och vidmakthålla känslan av individuellt och gemensamt ansvar för nationens trygghet. Vederbörande militära myndigheter hava också vitsordat betydelsen av att värntjänstövningar komma till stånd såsom en förberedelse till värnpliktstjänstgöringen och tjänstgöring i hemvärnet. Riksdagen finner därför liksom departementschefen befogat att värntjänstutbildning i viss utsträckning upptages på skolväsendets program. Det måste enligt riksdagens mening ur olika synpunkter vara angeläget, att den uppväxande ungdomen i tid bibringas uppfattning om nödvändigheten av dess medverkan till försvaret för vårt nationella oberoende och vår medborgerliga frihet.

De sakkunniga hava ansett, att grunden för värntjänstutbildningen skulle läggas genom en systematiskt bedriven fysisk fostran. Liksom departementschefen delar även riksdagen denna mening. Det är emellertid då angeläget att all ungdom i lämpliga åldrar blir delaktig av dylik fostran, således också folkskolans elever. Lika viktigt är, att ungdomen i skolåldern i största möjliga utsträckning erhåller utbildning i de speciella värntjänstgrenar, som ansetts böra upptagas på de allmänna läroverkens och därmed jämförliga skolors schema för friluftsdagarna, alltså luft-, gas- och brandskydd för både manliga och kvinnliga lärjungar, hemtjänst och hemsjukvård för kvinnliga lärjungar samt målspaning, rapportering och ordonnanstjänst för samtliga lärjungar. Dyliga övningar äro grundläggande och böra i möjligaste mån förekomma i alla skolor. Införande av friluftsdagar även i folkskolorna enligt i stort sett samma program som gäller och kan komma att gälla för läroverken anser riksdagen därför vara av största betydelse. Riksdagen ansluter sig alltså till den mening, som i detta hänseende framförts i motionen II: 293. Denna fråga synes, såsom skolöverstyrelsen framhållit, kunna provisoriskt ordnas redan under nästa läsår. Riksdagen utgår

ifrån att så kommer att bli förhållandet och vill betona vikten av att vid dessa friluftsovningar särskilt beaktas följande grenar: simning, livräddning, skidloppning, skridskoåkning och orientering. Flickorna torde dessutom framför allt böra utbildas i hemsjukvård. Jämväl övningar i luft-, gas- och brandskydd, ordonnanstjänst och olycksfallsvård m. m. dyl. synas så vitt möjligt böra anordnas. För landsbygdens del torde det ur beredskapsynpunkt vara särskilt betydelsefullt att ungdomen utbildas för biträde vid bekämpande av skogsbränder. En del av den ifrågasatta utbildningen torde såsom skolöverstyrelsen ifrågasatt i vissa fall kunna förläggas till fortsättningskolan.

Riksdagen vill även framhålla, att riksdagen skulle anse det värdefullt, om vissa övningar av ovan angivet slag kunde göras gemensamma för läroverks- och folkskoleungdom.

Vad beträffar de mera kvalificerade värtjänstövningarna, vilka skulle obligatoriskt äga rum i läroverkens och därmed jämförliga läroanstalters högre klasser under en samlad tid före höstterminens början, är riksdagen ense med departementschefen om lämpligheten av en dylik anordning. Riksdagen anser emellertid, att skjutövningar böra vara frivilliga och bedrivas allenast i gymnasiets tre översta ringar och motsvarande klasser i därmed jämförliga skolformer, således ej i högsta realskoleklassen eller i med denna jämförlig gymnasieklass; i sistnämnda klasser bör sålunda en obligatorisk sammanhängande övningsperiod icke förekomma. Härigenom tillgodoses i huvudsak det i motionen II: 293 framställda önskemålet om att skjutövningar icke skulle bedrivas med lärjungar under 16 år.

Den lösning av frågan om anordnande av en kvalificerad värtjänstutbildning, som innefattas i förslaget om obligatoriska samlade övningar för lärjungar i de högre klasserna av läroverken m. fl. skolformer, har emellertid endast begränsad räckvidd. Större delen av landets ungdom skulle icke bli i tillfälle att erhålla denna utbildning, nämligen den ungdom som efter genomgången folkskola direkt övergår till förvärvsarbete. Då dylika övningar äro av betydelse för vår allmänna försvarsberedskap, är det önskvärt att bereda även annan ungdom än den, som på här ifrågavarande åldersstadium åtnjuter fortsatt skolundervisning, tillfälle att delta i värtjänstövningar. Chefen för armén har för sin del framhållit, att sistnämnda kategori manlig ungdom vore den ur militär synpunkt viktigaste, varför en utredning beträffande värtjänstutbildning för denna ungdom, som i utbildningshänseende jämställde densamma med skolungdom, borde utan omgång vidtagas. Arméchefen har antytt, att en lösning av frågan kunde vinnas genom en anknytning till hemvärnet. Andra anordningar, exempelvis anknytning till den frivilliga skytterörelsen, kunna möjligen också ifrågakomma. Under åberopande av vad sålunda anförts anser riksdagen sig böra hos Kungl. Maj:t anhålla om *skyndsamt* verkställande av utredning rörande

de anordnande av dylik utbildning, varvid jämväl till omprövning synes böra upptagas frågan om lämpligheten av att göra denna utbildning gemensam för all ungdom i åldern 16—20 år, således även för skolungdomen.

I avvaktan på att denna fråga vinner sin slutliga lösning torde försöksvis de blivande värtjänstövningarna vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter — i mån av utrymme — kunna hållas öppna även för ungdom i åldern 16—20 år, som genomgått folkskola och icke på annat sätt beredes möjlighet till dylik utbildning och som anmäler sig till frivilligt deltagande i övningarna. Det synes böra ankomma på Kungl. Maj:t att — efter närmare prövning av samtliga på frågan inverkan omständigheter — vidtaga de åtgärder som för vinnande av nämnda syfte kunna befinnas möjliga och lämpliga.

Riksdagen ansluter sig till departementschefens uppfattning, att den obligatoriska värtjänstutbildningen vid de särskilda läroanstalterna bör genomföras endast i den mån förutsättningarna för ett ändamålsenligt bedrivande av densamma enligt skolöverstyrelsens beprövande i varje särskilt fall befinnas föreligga.

I fråga om lägerverksamhet anser riksdagen i likhet med departementschefen, att denna liksom hittills bör bygga på frivillighetens grund och i ökad utsträckning understödjas av allmänna medel. Sådan verksamhet omfattas med mycket stort intresse icke blott av städernas utan även av landsbygdens ungdom, varför någon gränslinje mellan stad och landsbygd icke synes böra uppdragas, då det gäller frågan om understöd till dylik lägerverksamhet.

Vad departementschefen i övrigt i detta sammanhang föreslagit har icke givit riksdagen anledning till erinran eller uttalande.

Värtjänstutbildningens närmare utformning.

Under återopande av vad riksdagen i det föregående anført får riksdagen giva sin anslutning till vad departementschefen föreslagit med avseende å värtjänstutbildningens närmare utformning vid allmänna läroverk, högre kommunala skolor, folk- och småskoleseminarier samt övriga högre skolformer, dock med den modifikation, som följer av vad riksdagen i det föregående anført.

Värtjänstutbildningens ledning.

Emot departementschefens förslag med avseende å värtjänstutbildningens ledning har riksdagen icke funnit anledning till erinran. Riksdagen finner sålunda, bland annat, i likhet med departementschefen, att genomgång av särskild utbildningskurs icke bör åläggas lärare såsom en skyldighet.

Kostnadsberäkningar.

Riksdagen har icke funnit anledning till annan erinran mot de verkställda kostnadsberäkningarna och vad därmed står i samband, än att riksdagen med hänsyn till den ståndpunkt i fråga om värtjänstutbildningens omfattning, som riksdagen i det föregående intagit, funnit sig böra beräkna de årliga kostnaderna för materiel till 100,000 kronor i stället för 120,000 kronor. Till följd härav torde det av Kungl. Maj:t på tilläggsstat II till riksstaten för innevarande budgetår äskade anslaget å 180,000 kronor till bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter kunna minskas med 20,000 kronor till 160,000 kronor. Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av ett reservationsanslag å 20,000 kronor till kurser i värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter anser sig riksdagen böra bifalla.

Under återopande av vad sålunda anförts får riksdagen
ej mindre anmäla, att riksdagen *dels* till *Bidrag till vissa kostnader för värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 under åttonde huvudtiteln anvisat ett *reservationsanslag* av 160,000 kronor, *dels ock* till *Kurser i värtjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter* för budgetåret 1941/42 under åttonde huvudtiteln anvisat ett *reservationsanslag* av 20,000 kronor;

än även anhålla, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt låta verkställa utredning i av riksdagen ovan angivna hänseenden.

Stockholm den 27 juni 1941.

Med undersåtlig vördnad.
